

Svar til Solbrække

Helge Svare

Seniorforsker ved Arbeidsforskningsinstituttet
helge.svare@afi-wri.no

Da jeg for noen år siden underviste på universitetet, klaget en kollega av meg over hvor frustrerende han opplevde det å holde forelesninger for begynnerstudenter. Ideelt sett ville han gjerne ha problematisert hver eneste setning, og vist for studentene hvordan hvert eneste ”svar” han ga ledet til nye spørsmål. Men formatet og mangelen på tid gjorde det ikke mulig. Derfor måtte han holde seg til de enkle formuleringene, selv om – fortalte han – det innebar at han følte seg nesten som en bedrager. Da jeg jobbet med det kvalitative forskningsprosjektet ”Menn i pleie og omsorg”, som dannet grunnlaget for bokutgivelsen med samme navn, kom jeg i tanker om denne kollegaen. Å gjennomføre et slikt prosjekt er selvsagt noe helt annet enn å holde forelesninger for begynnerstudenter. Men også som forsker er man tvunget til å begrense seg. På hvert eneste trinn i prosessen gjøres det valg, der noen dører ”åpnes” og andre ”lukkes”. Og selv om man til slutt blir rimelig fornøyd med resultatet, så vet man også med seg selv hvor annerledes teksten *kunne* ha blitt

hvis man hadde gjort andre valg. Ofte kan valgene også være vanskelige å ta: Man blir gående med en usikkerhet med hensyn til om valget man gjorde var det beste, eller om man heller burde ha vinklet stoffet annerledes.

Derfor er det ikke vanskelig å være enig i de fleste innvendingene og etterlysningene som Kari N. Solbrække kommer med i bokessayet som har boka mi som tema, i dette nummeret av Sosiologi i dag.

Ta for eksempel de begrensningene som ligger i at boka i hovedsak bygger på intervjuer av sykepleierstudenter og ansatte, fremfor for eksempel deltakende observasjon. Særlig i studiet av sykehjemsavdelingen på S olkollen, der målet var å øke andelen mannlige ansatte til femti pr osent, hadde et større innslag av deltakende observasjon opplagt ha gitt verdifulle data.

To andre studier som jeg viser til i boka, illustrerer dette til fulle (Franssén 2000; Lee-Treweek 2003). I begge tilfeller tilbrakte forskerne lengre tid på sykehjemmene som ble studert. Og i begge tilfeller ble forskerne etter en stund klar over en diskrepans mellom det pleierne sa når de ble intervjuet, og det de selv kunne observere. For eksempel klaget pleierne i den svenske studien over hvor travelt de hadde det, og hvor liten tid de fikk sammen med sykehjemsbeboerne, til tross for at forskeren kunne se at dette bare delvis var riktig (Franssén 2000). Pleierne brukte blant annet uforholdsmessig mye tid til småprat seg imellom, der de trakk seg unna beboerne. Etter en stund var det også noen av pleierne som betrodde seg til forskeren om at de ikke våget å sette seg ned og snakke med beboerne, av frykt for at de andre pleierne skulle betrakte dem som late. Det var oppstått en kultur på sykehjemmet, som krevde at tiden enten skulle brukes til "synlige husmoraktiviteter" som rydding og vasking, eller til kollegialt samvær. Forskeren la også merke til at det virket som om pleierne selv ikke var oppmerksomme på at det var deres egne valg som førte til at de ikke "hadde tid til" sosialt samvær med beboeren. Derfor fremsto de også som oppriktig lei seg for at beboerne ble sittende så mye alene.

Eksemplet illustrerer hvordan man med utgangspunkt i kvalitativ forskning som baserer seg på intervjuer, ikke uten videre kan trekke konklusjoner om virkeligheten som beskrives. Under intervjuene opplevde jeg denne innsikten som en kontinuerlig kilde til (svak) uro, og den fulgte meg også inn i den fortolkende fasen da jeg skrev sammen tekstene som til slutt ble den ferdige boka. Hvorfor var for eksempel studentene som jeg intervjuet, som var i praksis på sykehjemmet, så frustrerte over at "ingenting skjedde" og at det var så mye "dødtid"? Hvilket forhold var det mellom denne beskrivelsen, og beskrivelsene fra noen av pleierne av det utmattende, høye arbeidstempoet?

Og hva var det som gjorde flere av de mannlige pleierne så slitne at de sluttet igjen etter kort tid? Var det det høye arbeidstempoet, slik de selv beskrev det, eller var det andre forhold som det kanskje ikke var like lett å artikulere? I boka har jeg forsøkt å holde flere tolkningsmuligheter åpne.

Solbrække finner det problematisk at jeg i boka har en uklar eller forvirrende kobling mellom det jeg beskriver som dysfunksjonaliteten i pleiekulturen og kulturens kvinnedominans. Inntrykket som etterlates, er at kvinner som vesener er bærere av en mer immanent holdning til arbeid enn menn, og at dette peker mot en form for kultur eller essensialisme, skriver hun. En slik essensialisme går jeg selvsagt ikke god for. Det historiske innføringskapitlet har da også som formål å vise hvordan denne immanensen, i den grad den finnes, er historisk konstruert. Selv mener jeg også at bevisstheten om en slik historisk kontekst er frigjørende, i det den viser at det som ellers kunne fremtrådt som fast og bestandig, viser seg som historisk og foranderlig. I bokas ”ungdomskapittel”, der jeg tar for meg ungdommers holdning til pleie- og omsorgsyrkene, går det ellers frem at immanensen er på vikende front: Jentene artikulere holdninger som er til forveksling lik guttenes.

Når de mannlige pleierne i min studie så tydelig utvikler seg til det jeg kaller ”dissenterer” i forhold til pleiekulturen på sykehjemmet, mener jeg det også til en viss grad er tilfeldig. Andre studier har vist at også kvinner kan opptre som slike dissenterer; Det gjelder særlig unge, nyutdannede kvinner (Franssén 2000; Dæhlen 2003). Samtidig bekrefter min studie det også andre forskere har funnet, nemlig at den tradisjonelle sykehjemskulturen – som tradisjonelt har vært forvaltet av kvinner – er forbausende motstandskraftig mot endring. Jeg tror også at mine mannlige informanter har rett i at kvinnelige ansatte utsettes for et sterkere press til å ”falle på plass i folden” enn det mannlige ansatte utsettes for. Og det er nærliggende å se dette i sammenheng med at trekk ved husmorkulturen på en eller annen måte fremdeles lever videre, slik vi også ser det i norske husholdninger i forhold til definisjonsmakten rundt orden og renslighet (Aarseth 1994; Holter, Svare et al. 2008). Hvor lenge dette vil – eller kan – fortsette er et annet spørsmål. Noe av det som er spennende ved å forske på kjønn, er hvordan kjønn i dag *også* er i rask endring, noe boka også kommer inn på.

Til slutt litt om elendighetsbeskrivelser. Å gi stemme til den frustrasjonen som finnes hos mange ansatte i pleie- og omsorgssektoren, også mine informanter, er ikke noe jeg som forsker bare gjør med glede, for di det som Solbrække korrekt påpeker, bidrar til å holde ved like et bilde av sektoren som

paradoksalt nok kan hindre den nyrekrutteringen sektoren trenger. Samtidig er det ikke til å komme forbi at sektoren preges negativt av rammebetingelser som gjør det vanskelig å oppfylle informantenes ønske om et meningsfullt yrkesliv. Selv har jeg tro på at det er mulig å gjøre pleie- og omsorgssektoren til en god arbeidsplass. Men det krever radikale grep. Jeg er litt usikker på om det ”spenstige økonomiske resonnementet” Solbrække antyder, om å gjøre økt omsorgsproduksjon til et alternativ til økt industriproduksjon, er det vi trenger. Selv har jeg kanskje mer tro på andre mer prosaiske tiltak, som økte ressurser til videreutdanning og mer og bedre ledelse. Det siste er også noe en relativt fersk SINTEF-rapport etterlyser (Paulsen 2004). Flere gode ideer finnes i den siste boken til Runar Bakken (Bakken 2009).

Litteratur

- Bakken, R. (2009) *Englevakt: rekruttering til en eldre omsorg i krise*. Oslo: Manifest
- Dæhlen, M. (2003) *Motivasjon og framtidstro: bilder av sykepleierstudentene*. Oslo: Høgskolen i Oslo, Senter for profesjonsstudier
- Franssén, A. (2000) *Omsorg i tanke och handling: en studie av kvinnors arbete i vården*. Lund: Arkiv
- Holter, Ø.G., H. Svare, et al. (2008) *Likestilling og livskvalitet 2007*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet
- Lee-Treweek, G. (2003) ”Women, Resistance and Care: An Ethnographic Study of Nursing Auxiliary Work”. I: D.A. Harper and H.M. Lawson (red.) *The Cultural study of work*. Lanham, Md: Rowman & Littlefield
- Paulsen, B. (2004) *Bemanning og tjenestetilbud i sykehjem*. Oslo: SINTEF Unimed
- Aarseth, H. (1994) ”Mannlige unnluntrerere og kvinnelige innflytelsesformer”. I:K. Oftung (red.) *Menns bilder og bilder av menn: en debattbok om menn og likestilling*. Oslo: Likestillingsrådet